

**Информация от завеждащия отдел „За работа с масовите организации и
турското население“ на ЦК на БКП Али Рафиев до МВР за резултатите от
изпълнението на решенията на ЦК на БКП и правителството по работата сред
циганското население**

София, 2 февруари 1967г.

В резултат на победата на социализма в България и дълбоката културна революция, която се извършва в нашата страна, в бита и културата на значителна част от циганското население станаха и стават сериозни изменения. Все по-голяма част от работоспособното население (около 85%) активно участва в социалистическото строителство и се засилва тенденцията за изравняване на неговата материална и духовна култура с културата на българския народ. Начало на по-системна и организирана работа сред циганското население се сложи с постановление № 258 на Министерския съвет от 17 август 1958 г. и писмо № 809 от 17 юли 1959 г. на ЦК на БКП. С други документи на ЦК се даде линия за пресичане на тенденцията за турчеене, за уреждане положението на онези трудещи се цигани, които желаят да се регистрират като българи и създаване общежития-интернати за обучение на цигански деца на пълна държавна издръжка.

След писмото на ЦК на БКП и постановлението на Министерския съвет почти всички бюра на окръжните комитети на партията, където има циганско население, обсъдиха своята работа и набелязаха специални мероприятия за изпълнение на посочените решения. С тези въпроси се занимаваха и изпълкомите на окръжните, градските, районните и общинските народни съвети, министерствата и ведомствата, които имат отношение към работата с това население. В резултат на това за кратко време бе преодоляно скитничеството в основни линии. Сега в промишлеността работят над 18 000 цигани, в комунални стопански предприятия като „Чистота” и „Комунални услуги” 7250 души, в строителството 6300, а в селското стопанство – 56 400 души. Настаняването на по-голямата част от циганите на постоянна работа и преодоляването на скитничеството е най-големият успех на партията сред циганското население. Той се явява солидна предпоставка за по-бързи решаване на всички останали задачи, свързани с по-нататъшното икономическо и културно развитие на това население.

През последните пет, шест години се подобри и жилищното положение на циганите. В градовете и селата са построени 6500 жилища със собствени средства. В с.

Филиповци край град София и Толбухински окръг са построени 420 държавни апартамента за нуждите на циганското население. Мнозинството на кооператорите цигани в селата живее в новопостроени хигиенични и добре уредени къщи. Ново, показателно явление сред голяма част от останалите цигани, чиито жилищни условия са много тежки е спестяването на средства в БНБ за строеж на нови къщи.

Значителни успехи се постигнаха и в образователното дело сред циганското население. Деветдесет и осем на сто от циганските деца на училищна възраст са обхванати в училищата, където се обучават на български език. Отделно в 84 общежития – интернати се обучават и възпитават над 9000 цигански деца. Докато през 1944г. само 28 цигани са се учили в средните училища и само един във ВУЗ, то в годините на народната власт завършиха ВУЗ 400 цигани, а в настоящия момент в тях се учат още около 70 младежи и девойки. Всяка година в техникумите и професионалните училища се учат около 300 младежи и девойки от цигански произход.

Ликвидирането в общи линии на скитничеството, устройването на десетки хиляди цигани на постоянна работа създаде условия и за масовото им въвличане в обществено-политическия живот. Сега в Отечествения фронт членуват 73 000 цигани и цигани, в ДКМС – 18 000, в партията 740 души. Малкият брой на партийните членове от средите на циганското население се дължи на обстоятелството, че много цигани отпаднаха от партията поради неграмотност, а други се пререгистрираха като българи. В просветните звена на БКП, ОФ и ДКМС годишно се включват по 28 000 - 30 000 души. Следва да се отбележи, че комитетите и организациите на Отечествения фронт провеждат сравнително добра организационна политическа и културно-просветна дейност сред циганското население. Те активираха работата на кварталните читалища и клубове, лекториите, читателските групи и другарските съдилища, които допринасят много за повишаване културата и политическата съзнателност на това население.

Трудоустройването на основната част от циганите, израстването на първите кадри из техните среди, грижите за подобряване бита и културата им, укрепва по-дълбоко тяхната вяра в партията и нейната политика. В ЦК на БКП, в Президиума и в Министерския съвет се получават много писма от ученици-цигани или техни родители, в които изразяват своята благодарност към партията и народната власт и искат да се решават по-бързо и по-пълно проблемите на по-бързото им икономическо и културно развитие.

От това се вижда, че в нашата работа сред циганското население са постигнати известни успехи, които потвърждават правилността на провежданата досега политика от партията за издигане на неговата материална и духовна култура, за активното му въвличане в социалистическото строителство и че тя трябва да се следва и за в бъдеще.

От решенията на ЦК на БКП и правителството за работа сред циганското население изминаха 7-8 години. През това време станаха големи промени в политическия, икономическия и културния живот на целия народ, в това число и циганското население. Тези изменения и етапа на развитието на страната поставят въпроса за по – бързото икономическо и културно развитие и на циганското население, за неговото още по – активно участие в социалистическото строителство.

Въпреки постигнатите успехи, циганското население все още сериозно изостава в своето развитие от развитието на останалото население. Десетки хиляди цигани вече години наред упражняват общественополезен труд, но те по своя бит и култура продължават да изостават от останалото население на страната. Това се дължи на обстоятелството, че у нас не се провеждат ефикасни мерки за по-бързото преодоляване на ниската култура на циганското население, за това 90 на сто от него работи обща, неквалифицирана и нископлатена работа. Даже 18-те хиляди „промишлени работници“ в своето огромно мнозинство са общи работници и работят като преносвачи в заводските задруги и в железопътните гари. Общо взето циганите в градовете работят в отделите на ГНС „Чистота“ , „Комунални услуги“, „Паркове и градини“, „Пренос - превоз“, ДСП „Вторични суровини“. Това явление води до сравнително ниски доходи, липса на материална заинтересованост, голямо текучество на работниците цигани и в крайна сметка до много бавно повишаване на жизненото равнище на културата на циганското население. Това налага сега, след като в общи линии е решен въпросът за трудоустрояването на работоспособните цигани, на преден план да се постави въпросът за повишаване на тяхната квалификация и обща култура, за израстването им като майстори-специалисти в професията. А за това е нужно не само желание, но и сериозна организаторска и политико-възпитателна работа от страна на съответните партийни, комсомолски и профсъюзни организации.

Вторият въпрос, който стои с голямо острота за решаване, е въпросът за жилищата на циганите, живущи в градовете. Основната част от жилищните сгради в циганските квартали в градовете са построени преди 9.9.1944 г. без разрешение на

градските общини и не отговарят на най-елементарни архитектурни и санитарни изисквания. Градските народни съвети не полагат необходимите грижи за благоустрояването на тези квартали, тъй като те се намират извън чертите на регулационния план. А с лошата си хигиена, липса на вода, канализация и с голямата си пренаселеност тези квартали са огнища на заразни болести и обекти за фотоапаратите на недобросъвестни чуждестранни туристи и журналисти.

Поради това, че голямата част от работниците-цигани имат сравнително ниски доходи и многодетни семейства, засега не са в състояние да се включат в кооперативното строителство или да строят индивидуално двуетажни и триетажни сгради, както изискват градските народни съвети. Следователно нужно е решаването на този въпрос да се поеме от държавата и нейните органи по места. Би могло Министерският съвет да разреши на БНБ по предложение на окръжните народни съвети и ръководствата на предприятията, в които работят цигани и са действително материално затруднени, но са добри работници да им отпускат заеми за жилищно строителство в съкратен срок и срещу по – малък жилищно – спестовен влог. Правилно ще бъде да се задължат изпълкомите на градските народни съвети 10 на сто от жилищата да се отделят за даване под наем на нуждаещите се цигани, а 20 на сто от тези, които са за продажба да се предоставят също на цигани. Тези мерки биха допринесли извънредно много за повишаване на трудовата и политическата активност на циганите, за повишаване на тяхната култура.

Следва да се обсъди въпросът за включването на сега съществуващите цигански квартали в регулационните планове на градовете и да се вземат необходимите мерки за тяхното благоустрояване и обновяване на жилищния фонд. Най-правилно е циганското население решително да се разгърне сред останалото население, което е най-ефикасното средство за преодоляването на изостаналостта и консерватизма в бита и културата му.

Докато въпросът за прибирането на циганчетата в училищата е почти решен, положението е отсъствията е много тревожно. У някои циганчета отсъствията стигат до 150-200 часа годишно. В резултат на това около 50% от тях повтарят класа и много малко циганчета постъпват от началния в основния и средния курс. Това тревожно състояние трябва да се обяснява преди всичко с недостатъчните мерки на Министерството на народната просвета и окръжните народни съвети за обучението и

възпитанието на децата от цигански произход. В създадените от държавата интернати например се назначават доста често недостатъчно добре подготвени учители и особено възпитатели, които нямат необходимото чувство за уважение и зачитане на това население с всичките му недостатъци. Такива учители и възпитатели оскърбят децата, използват боя като средство за възпитание и създават недоволство сред учениците и населението. Освен това още около 100 000 възрастни цигани и циганки са неграмотни или полуграмотни, а това спъва възпитателната работа сред тях и техните деца.

Това задължава Министерството на народната просвета, окръжните партийни комитети и народните съвети много по-отговорно отколкото досега да се отнасят към проблемите на учебното дело сред циганското население и да вземат решителни мерки за подобряване на учебно-възпитателната работа в училищата и интернатите с цигански деца, за отстраняване на отсъствията и осигуряване на основно образование, за увеличаване броя на постъпващите в средните и висши учебни заведения, за ограмотяването на всички цигани до 40 годишна възраст.

Тревожно е положението с детската смъртност и престъпността сред циганското население. Въпреки тенденцията на намаляване все още почти двойно по-голяма е смъртността на децата цигани в сравнение с децата от български произход. Престъпността, главно кражбите извършвани от цигани също намаляват, но в сравнение с останалото население те са също двойно повече. Доста родители цигани, които не упражняват общественополезен труд подтикват децата си към кражби и просия.

В работата с циганското население има и някои характерни особености, които налагат по – различен подход към тях и тяхното решаване. Исторически сложилото се положение на циганското население – съвместният живот и работа с българското население, липсата на писмен литературен език и развита култура са го подтиквали и го подтикват към доброволно и естествено приобщаване към материалната и духовната култура на българската нация. В нашата страна има 276 000 цигани. Около 40 на сто от тях още преди 9.9.1944 г. са възприели български имена, а някои от тях и българската националност. На една голяма част от тях не е дадена българска националност от буржоазните правителства и затова по произход са останали цигани, но са се чувствали като българи. Доста голям процент от тези цигани и особено младото поколение не знае

и не говори цигански език, не иска да му се припомня циганския произход, за неговата далечна прародина Индия. Този процес на доброволно приобщаване се засили особено много след 9.9.1944 г. Много цигани, на които административните власти отказаха да издават паспорти с български имена и националност помолиха ЦК на партията и правителството да излезнат с решение за разрешаване на доброволна основа да се регистрират като българи. Такова решение на Политбюро на ЦК излезе през 1959 г. и тези цигани със задоволство посрещнаха споменатото решение и се регистрираха като българи.

Около 60 на сто от циганите у нас, обаче по вероизповедание са мюсюлмани и носят мохамедански имена. Една част от тях неоснователно се смятат за турци и като аргумент в това отношение използват незнанието на циганския език. Тези данни показват, че циганите у нас за разлика от другите държави, където също има цигани не представляват едно хомогенно цяло. При това положение да се мисли за развитие на единен цигански литературен език, циганска национална култура и т.н. значи да се постъпва погрешно. Това означава изкуствено да се задържа процеса на неговото естествено асимилиране. Опитът на КПЩЦ през 1927 – 1928 г. да се създаде циганска азбука и литературен език се оказва неосъществим в живота на циганите в Съветския съюз и партията се е отказала от тази линия. Циганското население в СССР и в другите социалистически и капиталистически страни възприема онази националност сред която живее. Нашата практика също потвърждава верността на тази обективна тенденция.

Циганите в България са подложени на един естествен, непридружен с насилие процес на сближаване и сливане с българската нация и както се посочи вече това е закономерно и прогресивно явление. По-културните цигани не само, че не дават отпор на този процес, но и се стремят към него. Това показва, че тази тенденция не бива да се изнасилва изкуствено и с административни мерки, а да се улеснява с икономическите средства на държавата, с нашата политико-възпитателна дейност. Следователно главното внимание да се насочи към по-бързото издигане на материалното и културното ниво на циганите като най-правилна мярка за скъсяване на процеса на неговото приобщаване към българската нация.

Във връзка с практическото приложение на решението на Политбюро и доброволно регистриране на циганите като българи преди няколко години се допуснаха някои административни мерки и заплахи по отношение на част от циганите, които

изповядват мохамеданска религия. От пререгистрираните тогава 107 000 цигани заедно с членовете на семействата им като българи , така наречените турски цигани, които възлизат на около 60 000 души и по отношение на много от които се упражнява сериозен натиск и административни мерки неполучиха и сега упорито отказват да получат паспорти с новите си имена. Това създаде и създава голямо недоволство и предизвика открита реакция срещу този закономерен процес не само сред турчеещите се цигани, но и сред онези, които много отдавна са се регистрирали като българи. Има много случаи когато един от членовете на семействата се водят като българи , други цигани, а трети турци. В някои градове едни от циганите са регистрирани като българи, а други са останали като цигани или турци, което също дава основание на регистрираните като българи да искат да им се възстановят старите имена. Тези хора непрекъснато пишат молби и писма, изпращат делегации до окръжните комитети на партията, в ЦК, МС и Президиума на Народното събрание за възстановяване на старите имена, за регистриране на новородените като турци или цигани. По указание на ЦК молбите на такива граждани се изпращат на разпореждане и разясняване в съответните окръжни комитети на партията, че това е прогресивен акт, но почти никога не можем да убедим в правилността на начина, по който е извършено регистрирането. Нещо повече, в много цигани се засилва недоволството и стига до злоба срещу партията и социалистическата държава. Ние смятаме, че това положение е ненормално и следва да се възстановят старите имена, на онези цигани, върху които е упражнен административен и морален натиск и много настойчиво поставят този въпрос. Това ще подобри политическата атмосфера, ще парализира опитите на вражеската пропаганда сред циганското население. Освен това партията ще води по-успешно борбата срещу тенденцията за турчееене в някои слоеве на това население.

Друг въпрос, който създава недоволство и следва да се реши с указание на Секретариата на ЦК е проблемът за възстановяване на жителството на циганите, които бях неправилно изселени от някои големи градове. Работата сред циганското население се затруднява извънредно много и от това, че в много малки градове и села на цигани, които имат работа и жилища не се дава жителство. Органите на милицията ги донасят от град на град, от село на село и по този начин фактически се създават изкуствени условия за поддържане на скитничеството. През 1965 – 1962 г. от София бяха изселени 650 цигански семейства, от Пловдив – 522, Толбухин – 500 и т.н. Централният комитет на партията осъди тези действия и в момента почти всички изселени цигани се намират

пак в градовете, от където са били изселени, но жилищата и жителството на тези хора още не са върнати. Поставянето на този въпрос се налага от обстоятелството, че тези хора останали без жилища, жителство и работа живеят при много тежки условия при стоите близки, които не разполагат с възможности за настаняването и издръжката им. Те нямат и работа, защото градските народни съвети отказват да им възстановят жителството, а без жителство никой не ги приема на работа.

В работата ни с циганското население се поставят и друга група въпроси, по едни от които ЦК на партията трябва да има определено становище, а други следва да се имат предвид в по-нататъшната работа.

Такива са въпросите за създаването на представителен цигански театър или ансамбъл за песни и танци, насоки и перспективи на художествената самодейност сред циганското население, мястото на циганската музика и песни в програмата на радио София, съдържанието и насоките на в. „Нов път“.

Едно от най-често и настойчиво поставяните искания от страна на циганите е създаването на държавен цигански ансамбъл за песни и танци. Поради редица исторически, социални и племенни причини музиката и танците са заемали значително място в живота и културата на циганите. Сега, при социалистическото общество, тази особеност в бита и културата на циганското население може да се насочи и използва за неговото правилно възпитание, за решаването на задачите за неговото по-нататъшно материално, културно и политическо издигане. Според нас добре ще бъде да се създаде цигански държавен ансамбъл за цигански песни и танци. Това ще съдейства усилията на партията за по-тясното сплотяване на циганското население около партията и народната власт. Подбирането и изпълнението на добра циганска музика и песни от този ансамбъл и радио София от подходяща форма и размер ще направят ненужно слушането на радио Загреб, Скопие и други, които излъчват редовно циганска музика и песни и много се слушат от циганите в нашата страна.

Необходимо е да се коригира и отношението към художествената самодейност сред циганското население. Сега у нас се препоръчва създаването на смесени самодейни колективи от българи и цигани. Практиката обаче показва, че в живота това е неосъществимо, тъй като при съществуването на квартали с изключително циганско население не е възможно да се включат в колективите българи, поради това, че те живеят в други квартали. Освен това има голяма разлика в културното равнище на

едните и другите, което не позволява естествено събиране в един колектив. Усилията в продължение на няколко години да се осъществи тази идея по посочените причини се оказаха безрезултатни и доведоха до разпадането на много от колективите с цигански състав. Ние смятаме, че не е правилно и няма никакво основание за пренебрежение към народната циганска музика и песни, които имат важно значение за възпитанието и издигането на културата на циганското население. Освен това те са част от общонационалната ни българска култура и се посрещат с интерес от целия народ. Това налага да се даде широк път на художествената самодейност сред циганското население, да се направи внимателен подбор на репертоара с оглед тази дейност да обслужва задачата за приобщаване на това население към културата на българското население.

В продължение на 9 години вече Националният съвет на Отечествения фронт издава вестник „Нов път”, предназначен за циганското население. Вестникът излиза веднъж в месеца в 10 000 тиража и има за задача да подпомага усилията на партията за активното участие на циганското население в строителството на социализма, да повишава неговата политическа и трудова активност. Заедно с това той разработва специфичните за циганското население проблеми, като устройването му на постоянна обществени полезна работа, повишаване образованието и културата му, намаляване престъпността, за по-добра лична и обществена хигиена и др. Вестник „Нов път” се посреща много добре от населението и играе важна роля в неговото политическо възпитание. Но той излиза само 1 път в месеца и не е в състояние да обхване всички проблеми, които вълнуват циганите. Националният съвет на Отечествения фронт има становище за неговото излизане поне два пъти в месеца и според нас това предложение трябва да се приеме.

Друга група въпроси, които се имат и трябва да се имат предвид в работата сред циганското население са усилията на капиталистическата пропаганда за създаване на колебание и неверие в него към партията и нейната политика, старание за създаване на националистически настроение сред по-будните цигани. За тази цел се разпространяват слухове за създаването на циганска държава в Африка, за поставянето на циганския въпрос в ООН, за образуването на световна циганска организация, за индийския произход на циганите и др.

Тези слухове и много други въпроси третираны в капиталистическия печат стават достояние на циганите, които получават и четат чуждестранна литература за циганите, кореспондират с чужденци и чуждестранни институти / в Индия и Англия/ , интересуват се живо за всичко, което е свързано с циганите в България и в целия свят. През лятото на 1963г.оживени разговори предизвика преведената от в. „Юманите” и поместена в нашето сп. „Защита на мира” статия „При циганите децата на вятъра” . В тази статия се съобщава за създадената световна циганска организация и се разказва за дейността на председателя на организацията, за органа ѝ сп. „Световен цигански глас”. Някои цигани поддържат връзка с научни работници и писатели в СССР и се интересуват за положението на циганите и отношението към тях и техните културни проблеми в Съветския съюз.

По-голямата част от разговорите по посочените въпроси занимават малък кръг хора главно по-млади и с по-голямо образование. Голяма част от тях, които коментират тези въпроси, го правят от любопитство. Но някои среди се опитват да правят политически изводи от това за положението и перспективните на развитието на циганите в България и се опитват да създават настроение срещу партията. На тази основна група цигани в гр. Шумен през 1966 г. създадоха организация на циганското население в града и се опитаха да подтикнат към такива действия и циганите от другите райони на страната. През ноември 1964 г. 5-6 комунисти в София се събраха не в Районния комитет на партията, а в частен дом, за да обсъдят някои въпроси из живота на циганите в града и изпратиха писмо до ЦК на партията. През декември с.г. група цигани от гр. Шумен начело с Руси Забунов започнали създаването на професионален цигански ансамбъл за песни и танци и по своя инициатива са разпратили в цялата страна обяви за конкурса за набиране певци и танцьори. Руси Забунов често организира и води делегация до окръга комитет на партията в гр. Шумен, до Националния съвет на Отечествения фронт и Централния комитет на БКП, ходи от град на град с цел да създава недоволство сред циганското население, да предизвика организира натиск върху Централния комитет за налагане на линия водеща до обособяването на циганите в България. Много от тези нездравни и националистически тенденции за сега не са разпространени широко сред циганското население, но ако не се решат някои въпроси, които основателно се поставят, посочените действия могат да прераснат в неприятни политически настроения сред него.

За по-решителното подобряване на работата с циганското население и парирание на нездравите тенденции е необходимо да се обърне внимание на някои националистически прояви, допускани по отношение на това население от страна на нашите държавни учреждения и част от българското население. У нас има доста случаи когато ръководители на учреждения и предприятия, председатели на ТПК и други се въздържат или направо отказват да приемат на работа цигани. Понякога дори и в литературата и печата се допускат материали, които говорят за наличие на неправилно, пренебрежително отношение към циганското население, оскърбяват неговото достойнство, чувство на равноправен гражданин на страната. Всичко това подпомага на линията на партията, а вражеската пропаганда и засилва антибългарските настроения сред циганското население.

Тези прояви на циганския и българския национализъм налагат ЦК на партията и правителството, а също така и окръжните, градските, общинските партийни комитети да засилят своята идеологическа и политическа работа за тяхното преодоляване, без което не може да се води успешно борбата за по-нататъшното приобщаване на циганското население към материалната и духовната култура на българския народ.

Успехите на нашата партия сред циганското население са безспорни, макар, че в сравнение с онова, което е нужно сме още далеч. Много трудности от различен характер не позволяват бързо и ефикасно да се решават някои важни въпроси. В живота на циганското население и сега съществуват вековни неписани закони и консервативни традиции, които се явяват сериозна пречка за неговото по-бързо и цялостно обособяване като равноправна и неразделна част от българския народ, за неговото още по-активно и съзнателно включване в строителството на социализма. Но несъответстващите на нашите темпове и възможности успехи в тази област не бива да се обясняват изключително със самото циганско население, със силните отживелици в неговия бит и култура. Като изключим окръжните комитети на БКП във Видин, Търговище, Сливен, Силистра, Стара Загора и София, другите комитети не познават проблемите на циганското население добре, не работят системно и затова нямат успех. Особено ни тревожи безгрижието което проявяват някои комитети към този въпрос, като окръжните комитети във Варна, Бургас, Пловдив и особено гр. София, където се разчита единствено на административните мерки. От министерствата и ръководства на масово-политическите и културно-просветни организации. Министерството на народната просвета и Националният съвет на Отечествения фронт работят по-съистемно

и са постигнали известни успехи,а за решаване окончателно и до край проблемите на циганското население в НР България е необходимо системата, търпелива и целенасочена дейност на всички партийни комитети в чиито райони има повече цигани, на всички министерства и организации имащи отношение към циганското население.

АКРДОПБГДСРСБНА

ф.1, оп.10, а.е. 1413, л. 2-18